

לפעמים לוקחים שני בגדים קטנים שלמים, ותופרים אותם יחד, ועושים אותם לבגד גדול. וכשתובע את הבגד הגדול, מודה לו במקצת, ואומר שמכר לו רק חלק מהבגד שהוא הבגד הקטן, וזוהי הודאה ממין הטענה.

אך קשיא ליה לרבי הושעיא על תירוצו של שמואל: מידי כסות קתני, עבד קתני! [האם כתוב במשנה כסות, הרי כתוב עבד!] ואין לפרש שמדובר בכסות.

אלא, אמר רבי הושעיא: מדובר במשנה בכגון שטענו עבד בכסותו, וזוהי בעומריה, והמשנה כתבה את התביעה העיקרית – תביעת העבד, וכיון שבנוסף לכך, יש תביעה והודאה במקצת על כסות, ועל כסות נשבעים, חייב המוכר ליטען אף על העבד מדין גלגול שבועה.

ומקשינן: ואכתי [עדיין] בכסות, מה שטענו לא הודה לו, ומה שהודה לו לא טענו!

ושמואל אמר תירוצו אחר: (181) מדובר במשנה בטענו כסות עבד גדול מכרת לי, ומודה שמכר לו כסות עבד קטן. ובוזה סרה הקושיא השלישית ממה שאין נשבעים על העבדים.

וכן הדבר בשדה שהתובע אומר: עומרי שדה גדולה מכרת לי, והנתבע מודה שמכר לו עומרי שדה קטנה.

נמצא, שהשבועה היא על עומרים ולא על שדה, וסרה הקושיא השלישית. וגם הקושיא הראשונה סרה, שכן על מה שטענו הודה לו, ואין הבדל בין הטוען למודה אלא במספר העומרים.

ומקשינן: עדיין לא סרה הקושיא הראשונה לגבי כסות, שכן מה שטענו לא הודה לו, ומה שהודה לו לא טענו, שכסות קטנה איננה חלק מכסות גדולה.

ומתריצין: כדאמר רב פפא לקמן לתרץ קושיא כזו, שמדובר בדלייפי. (182) הכא נמי, כך גם כאן יש לתרץ, שמדובר בדלייפי.

הושעיא בלשון המשנה. (ריטב"א)

182. הגירסא הכתובה בגמרא היא "בדלייפי" והב"ח תיקן "בדלייפי" על פי הגמרא במסכת שבועות.

פירוש המילה "בדלייפי" הוא במחוברים.

רש"י מפרש שהיה בגד שלם של קטן ותפר אותו בתוך בגד גדול. (עיין הגהות הב"ח אות ג')

הריטב"א והנמוקי יוסף פירשו, שמדובר בטוען: שלש אמות בד הראוי לעשות ממנו בגד לעבד גדול קניתי, ומודה לו שמכר שתי אמות בד הראויים לעבד קטן.

טוען שקבל דמי עבד קטן.

ומפרשים התוספות, שמדובר במקום שנוהגים לכתוב שטר, ושם הקרקעות והעבדים לא נקנים בכסף, לפי שאין דעת הקונה לקנות עד שיקבל שטר כמבואר בפרק האשה נקנית. (קידושין כו ע"א)

181. תירוצו של רב לא היה מקובל על שמואל, מפני שאין משמע מלשון המשנה שמדובר בדמי עבד אלא בעבד עצמו. הפירוש של שמואל שמדובר בכסות של עבד יותר מתקבל בלשון המשנה, מפני שכסות העבד טפלה לעבד. אמנם גם תירוצו של שמואל לא היה נראה לרבי

המלוה לחבירו, ואין ללוה אפשרות לפרוע, יכול הוא לגבות את חובו מהקרקעות של הלוה שמכרם אחרי ההלוואה, ולא מהמטלטלין שמכר. לכן נקראות הקרקעות "נכסים שיש להם אחריות" והמטלטלין נקראים "נכסים שאין להם אחריות".

אלא אמר רב ששת: הא מני? רבי מאיר היא, דאמר: עבדא כמטלטלין דמי (186). המשנה היא כרבי מאיר הסובר שדין העבד כמטלטלין, ונשבעים על העבדים. ובכך מתורצת הקושיא השלישית.

אמר רב פפא: בדלייפי. בזה התירוץ אליבא דרבי הושעיא הוא כמו אליבא דשמואל (183).

קשיא ליה לרב ששת על תירוץ רבי הושעיא: בשביל מה דברה המשנה על עבדים ושודות, והשבועה היא אגב הכסות והעומרים, וכי את דין זוקקים האמור במשנה אחרת **אתא לאשמועינן** [בא התנא להשמיענו] פעם נוספת (184)?

והרי **תנינא** בפרק האשה נקנית [קידושין כו א] **זוקקים (185) הנכסים שאין להם אחריות את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן!**

מלשון זיקים, שהמטלטלין אוגדים את הקרקעות לישבע עליהם. (תפארת ישראל על המשנה במסכת קידושין)

186. אין להבין "עבדא כמטלטלין דמי" ולא כקרקעות, שהרי רב ששת בא לפרש את המשנה המחייבת לישבע על שדות, ורוצה לומר שאף על הקרקעות נשבעים לדעת רבי מאיר. כוונת רב ששת לומר: "עבדא כמטלטלין דמי" ולא כשטרות שאין נשבעים עליהם.

ביאור הענחין הוא: בתורה כתוב "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" (שמות כ"ב ו') ודורשים, כי יתן איש אל רעהו — כלל, כסף או כלים — פרט, לשמור — חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט.

הפרט הוא "כסף או כלים" והדברים הדומים לפרט הם כל הדברים המטלטלין שגופן ממון. השטרות אין גופן ממון, שאין להם ערך עצמי, רק אפשר לגבות חוב על ידם, לכן אינם דומים לפרט.

הקרקעות אינם מטלטלין, ועל כן אינם דומים לפרט, והעבדים הוקשו לקרקעות. שלשת הדברים הללו יצאו מכלל הפרשה

183. לפי תירוציהם של שמואל ורבי הושעיא, לא דנה הגמרא במפורש בשאלה, מדוע לא נחשב המודה במקצת כאומר הילך?

פירש הנמוקי יוסף: כיון שתובע שלש אמות בד ומודה לו בשתי אמות, ואין האמות הללו מסוימות ויש לו לתת מכל מקום שירצה, אין זה כאומר הילך. (עיין הערה קודמת)

וכן הדבר בעומרים שלא מודה לו על עומרים מסוימים, אלא שאומר שמכר לו מספר עומרים בשיעור של שדה קטנה.

184. הקשה הרשב"א, מה קשה לרב ששת, הלוא דרך המשנה להשמיע בדרך אגב דינים שנשנו במשניות אחרות. והמשנה בקידושין בעצמה מביאה את הדין שנשבעים על הקרקעות אגב המטלטלין בדרך אגב. המשנה שם אומרת שמטלטלין נקנים אגב קרקע, ובדרך אגב אמרה המשנה שנשבעים על קרקעות אגב מטלטלין. ומקום הדין הזה הוא במשנה בשבועות דף ל"ח ע"ב.

הרשב"א נשאר בצריך עיון.

185. פירוש המילה "זוקקים" הוא אוגדים

ומקשינן: ואכתי, מה שמענו לא הודה לו, ומה שהודה לו לא טענו! והקושיא הראשונה נשארת.

ומתצינן: סבר לה תנא של משנתנו כרבן גמליאל החולק על הדין הזה.

דתנן: [שבועות לח ב] טענו הטיים והודה לו בשעורים — פטור מהשבועה. רבן גמליאל מחייב.

ומקשינן: אכתי, הילך הוא, ולא תורצה הקושיא השניה.

אמר רבא תירוץ אליבא דרב ששת: מדובר במשנה במקרה שהמוכר לא יכול לומר הילך, כגון בעבדא דקמע לדיה, וצריך המוכר לשלם לקונה את דמי היד.

וכן הדבר בשדה, שחפר בה המוכר בורות שיחין ומערות והזיק את השדה.

ומקשינן: כיצד העמיד רב ששת את המשנה כרבי מאיר, האומר שדין העבד כמטלטלין?

והא רבי מאיר, איפכא שמעינן ליה! [רבי מאיר אומר הפוך] שאין העבד כמטלטלין לענין דיני גזילה.

הגזול מטלטלין ונשתנו — קנה אותם הגזולן,

לפי שהגזולן קונה בשינוי.

לדוגמא: מי שגזל עצים ועשה מהם כלים, הכלים שייכים לגזולן, וחייב הגזולן לשלם לנגזל דמי עצים [ב"ק צג ב].

דין זה לא נוהג בקרקעות ובעבדים, כי לומדים מכלל ופרט וכלל [ב"ק קיז ב] באותה דרך שדורשים מהפסוקים שאין נשבעים על הקרקעות ועבדים, (187) שאין גזילה בקרקעות ובעבדים, ואין השינוי קונה בהם.

אך התנא החולק שם, וסובר שיש גזילה בעבדים, סובר גם שנשבעים עליהם.

דתנן במסכת בבא קמא [צו ב]: גזל בהמה והזקינה, עבדים והזקיניו — משלם בשעת הגזילה, היות שקנה את הבהמה והעבד בשינוי, ועליו לשלם את דמי הדבר שגזל, ומשלם לפי מה שהיה ערכו בשעת הגזילה.

רבי מאיר אומר: בעבדים אומר לו: הרי שלך לפניך, מפני שעבדים אינם נגזלים, ולא קנה אותם בשינוי.

מכאן יש ללמוד, שדין העבדים אינו כמטלטלין לדעת רבי מאיר, להיפך מדברי רב ששת! (188)

כמטלטלין, ולא נתמעטו מהשבועה אלא שטרות. (תוספות ד"ה רבי מאיר) ועיין בספר תורת חיים.

187. עיין בהערה הקודמת.

188. ידוע שסתם משנה רבי מאיר היא. לכן העמיד רב ששת את המשנה כדבריו אף שההלכה היא שאין העבד כמטלטלין. אך לא היה רב ששת מעמיד את המשנה שלא כהלכה

שמאמר בה דין שבועה, לדעת רוב התנאים הדורשים כלל ופרט וכלל. (ב"מ נ"ז ע"ב)

יש תנאים שדורשים את התורה ברבוי מיעוט ורבוי, לדעתם אין ללמוד מהפרט את הדברים הדומים לו, אלא יש למעט מהפרשה את הדבר השונה ביותר מהפרט, ולדעתם אין למעט אלא שטרות. (ב"ק קי"ז ע"ב)

לדעת רב ששת, רבי מאיר דורש רבוי מיעוט ורבוי, ודין הקרקע והעבד שהוקש אליה

ומבארת הגמרא: **הא, לא קשיא**, כי רב ששת גורס במשנה **כדמחליף רבה בר אבוח, ותני**, ושונה אותה כך:

רבי מאיר אומר: משלם כשעת הגזילה. וחכמים אומרים: אומר לו בעבדים: הרי שלך לפניך.

ולפי גירסא זו, רבי מאיר סובר שהעבד הוא כמטלטלין.

אלא, הא קשיא: גם אם נאמר שרבי מאיר סובר שהעבד כמטלטלין, **ממאי דסבר רבי מאיר מקשינן קרקע לעבד** [מנין לרב ששת שרבי מאיר משהו את הקרקע לעבד], **מה עבד נשבעים עליו, אף קרקע נשבעים עליה. דלמא [אולין] אעבד הוא דנשבעים, אבל אקרקע לא נשבעים לדעת רבי מאיר, ואי אפשר להעמיד את המשנה שאומרת שנשבעים גם על קרקעות כרבי מאיר.**

ומתרצינן: **לא סלקא דעתך**, [אל יעלה דבר זה על דעתך] כי יש ברייתא שמשמע ממנה שרבי מאיר סובר שאף הקרקעות הם כמטלטלין.

דתניא: המחליף פרה בחמור וילדה, וכן המוכר שפחתו וילדה⁽¹⁸⁹⁾. זה אומר ברשותי ילדה, וזה שותק — זכה המוכר או הלוקח האומר שברשותי ילדה, מפני שהשני שותק והשתיקה כהודאה⁽¹⁹⁰⁾.

זה אומר: איני יודע, וזה אומר: איני יודע — יחלוקו, כדעת סומכוס.

זה אומר ברשותי, וזה אומר ברשותי, המוכר הוא מודה במקצת שמודה שהפרה שייכת ללוקח, לפיכך **ישבע המוכר שברשותו ילדה**, לפי⁽¹⁹¹⁾ **שכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים**, דברי רבי

וכתנא קמא החולק על רבי מאיר. (ריטב"א) ועיין בתוספות ד"ה והא.

189. עיין בהערה 163 שבשפחה מדובר במכירה ובפרה מדובר בהחלפה, מפני שהעבד נקנה בכסף כקרקעות, והמטלטלין לא נקנים בכסף.

מכאן יש ראייה, שאף לרבי מאיר האומר שדין העבדים כמטלטלין לענין חיוב שבועה, לענין דרכי הקנין אין הדבר כן, אלא דין העבדים כקרקעות ונקנים בכסף, והמטלטלין לא נקנים בכסף.

רבי מאיר סובר שהעבד כמטלטלין רק לגבי דברים שנמתעטו מהפרה בתורה על ידי כלל ופרט וכלל. (עיין הערה 186)

אבל דרכי הקנין לא נלמדים מכלל ופרט וכלל, ובוה רבי מאיר מודה שהעבדים הם כקרקעות, ונקנים בקנינים אחרים ממטלטלין.

(תוספות ד"ה רבי מאיר) ועיין תוספות ב"ק דף צ"ו ע"ב ד"ה המחליף.

190. עיין תוספות בב"ק דף צ"ו ע"ב ד"ה והלה שותק.

191. אין להבין מלשון הברייתא "לפי שכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים" שלולא דין זה לא היה המוכר צריך לישבע. שהרי המוכר צריך לישבע מפני שהוא מודה במקצת, ודין "כל הנשבעים" בא ללמד שהנוטל אינו צריך לישבע, ולא ללמד שהנפטר צריך לישבע.

פירוש הלשון "לפי שכל הנשבעים" הוא: לפי שהמוכר נחשב בכלל הנשבעים ונפטרים מלשלם, אף על פי שלא נתבע לשלם ממון, אלא לתת את החפץ שנמצא בחזקתו.

מאיר.

כתוב בתורה בשבועת השומרים "ולקח בעליו ולא ישלם" [שמות כב י]. ודרשו מכאן שמי שעליו לשלם הוא נשבע, ולא מי שנוטל.

לדוגמא: התובע את חברו מנה, ועד אחד מעיד לטובתו, חייב הנתבע לישבע מהתורה להכחיש את העד, ונפטר מלשלם מאחר שאין לתובע שטר או שני עדים.

אמנם, התובע את חברו מנה ויש לו שטר חוב, והנתבע טוען פרעתי, ומביא עד אחד המעיד שפרע, אין התובע חייב לישבע מהתורה שלא פרע, ונוטל את החוב מאחר שיש לו שטר.

במחליף פרה בחמור וילדה, המוכר נתבע לתת את הולד, והוא בכלל החייבים שבועה מהתורה שנשבעים ונפטרים.

וחכמים אומרים: אין נשבעים לא על העבדים ולא על הקרקעות, ועל כן, במחליף פרה בחמור ישבע בעל הפרה, אבל במוכר שפחתו לא ישבע המוכר.

ודייקנן: **לאו, מכלל דרבי מאיר סבר נשבעים על הקרקעות,** ומפני שידעו חכמים שרבי מאיר סובר כך, על כן הוצרכו לומר שאין נשבעים עליהם.

ודחינן לדיוקא: **ממאי,** [מנין לך] שחכמים אמרו אין נשבעים על הקרקעות מפני שלדעת רבי מאיר נשבעים עליהם, **דלמא כשם קאמרו ליה, כי היכי דאודית לן בקרקעות** [כשם שאתה מודה לנו בקרקעות] **אודי לן נמי בעבדים,** כי העבדים הוקשו לקרקעות שנאמר [ויקרא כה מו] "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" הקישן הכתוב לשדה אחוזה. [קידושין כב ב]

עתה, מביאה הגמרא ראייה שלדעת רבי מאיר אין נשבעים על הקרקעות, ויש להסביר את דברי חכמים שבכרייתא הנ"ל כפי שדחתה הגמרא.

תבע, דתנן: [שבועות מב ב] **רבי מאיר אומר: יש דברים שהן כקרקע** (192) מפני שהם מחוברים לקרקע, ובאמת **אינם** כקרקע. **ואין חכמים מודים לו,** ולדעתם דברים אלו הם כקרקע.

מפרשת המשנה: **כיצד,** התובע את חברו ואומר: **עשר גפנים טעונות ענבים מסרתי לך לשמירה,** וניזוקו הענבים מפני שפשעת בהם. **וחלה אומר:** אותם גפנים **אינן אלא חמש.**

רבי מאיר מחייב שבועה.

וחכמים אומרים: כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, ואין נשבעים על קרקעות (193).

מערות, והמזיק אומר חפרתי בה מערה אחת בלבד, פטור המזיק משבועה מפני שהתביעה היא מחמת הקרקע, ואף על פי שתובע ממון. והראב"ד חולק. (רמב"ם פ"ה מהלכות טוען ונטען ה"ב וראב"ד שם)

192. במשנה במסכת שבועות הגירסא היא "יש דברים שהם כקרקע".

193. לדעת הרמב"ם, התובע מחבירו תשלום עבור נזק שהזיק את הקרקע שלו וחפר בה שתי

ליתלש, אבל על הקרקע עצמה, אין נשבעים לכל הדעות.

ובזה נדחה התירוץ של רב ששת שמעמיד את המשנה כרבי מאיר, שהרי אף רבי מאיר מודה שאין נשבעים על קרקעות.

ומסקינן: **אלא לעולם יש לתרץ את המשנה כרבי הושעיא**, שמדובר באופן שיש תביעה נוספת על הכסות של העבד, ואגב התביעה הזאת נשבע המוכר אף על העבד (196).

ואמר רבי יוסי בר חנינא (194) בפירוש המשנה הזאת: **ענבים העומדות ליבצר איכא ביניהו** [נחלקו התנאים בענבים העומדות ליבצר] **דמר סבר** [רבי מאיר סובר]: ענבים אלו **כבצורות דמיין** מאחר שכבר אינם צריכות לקרקע ודינם כמטלטלין (195). **ומרסבר: לאוכבצורות דמיין** כיון שהם מחוברות ודינם כקרקע.

ומוכח מכאן, שרבי מאיר סובר שאין נשבעים על קרקעות, שכל המחלוקת אינה אלא אם נשבעים על פירות העומדים

שהעומד ליתלש כתלוש דמי. (תוספות ד"ה ואמר)

מסביר הש"ך: בעצם המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, אף אם עומד ליתלש, אבל לענין גבית חוב, שהטעם שאין גובים ממטלטלין הוא מפני שאדם לא סומך עליהם, שם יש לדון את העומד ליתלש כתלוש מפני שאין סומכים עליו. (ש"ך סימן צ"ה ס"ק ט)

יש אומרים, שבענבים שאינם צריכים לקרקע כלל, חכמים מודים לרבי מאיר שהם כבצורות, ובה מדברת הגמרא בכתובות, והמחלוקת בין רבי מאיר לרבנן היא בענבים שנגמרו, אבל הם משביחות יותר בקרקע. (ריטב"א, ור"ן בדעת הרמב"ם שבועות מ"ב ע"ב על המשנה)

יש אומרים, שבכל מקום, העומד ליתלש כתלוש דמי, ורק בשומרים נחלקו רבי מאיר ורבנן, והלכה כרבנן. (ר"י מגאש הובא בטור חו"מ סי' צ"ה ס"ק ה' וב"י שם בדעת הרמב"ם) ועיין קצות החושן סי' צ"ה ס"ק ד' ונתיבות המשפט שם ס"ק א' בהסבר שיטה זו.

196. למסקנת הגמרא, יש להעמיד את כל המשנה בתביעת עבד בכסותו. ברישא המשנה אומרת, שאם הלוקח טוען שקנה את העבד הגדול, והמוכר אומר איני יודע — זכה הלוקח

מהמשנה בשבועות משמע כדעת הרמב"ם, שהרי המפקיד תובע דמי נזק עשר גפנים, והנפקד אומר שהוא חייב דמי נזק חמש גפנים, ופטור מלישבע כדין קרקע ודעת הרשב"א כדעת הראב"ד ופירש את המשנה לשיטתו. (עיין ר"ן שבועות מ"ב ע"ב על המשנה)

194. הראיה של הגמרא היא מהמשנה עצמה, שרבי מאיר אומר על דברים שנשבעים עליהם, שאין הם כקרקע, משמע שעל קרקע לא נשבעים.

הגמרא הביאה את דברי רבי יוסי בר חנינא, רק בשביל להסביר את דברי רבי מאיר. (תוספות ד"ה ואמר) ועיין ריטב"א בד"ה תדע.

195. בפרק נערה שנתפתתה, הגמרא אומרת כדבר פשוט, שבעל חוב לא יכול לגבות את חובו מהיתומים מתמרים העומדות ליתלש, מפני שהם מטלטלין. (כתובות נ"א ע"א)

דעת רבינו חננאל, שפשוט לגמרא בכתובות כך, מפני שנפסקה הלכה כרבי מאיר, שהעומד ליתלש כתלוש דמי. (מובא בתוספות ד"ה ואמר) ודעת התוספות, שההלכה כחכמים שכל העומד ליתלש לאו כתלוש דמי לענין חיוב שבועה, אמנם לענין גבית חוב גם חכמים מודים

דאמר: ממזון המוטל בספק — חולקים.

אך מקשה הגמרא: **אימא סיפא**, וראה אם היא יכולה ללכת כדעת סומכוס.

שהרי שנינו בסיפא: זה אומר: **ברשותי**, וזה אומר: **ברשותי** — **ישבע המוכר שברשותו ילדה**.

אמנם לדעת רבא, הסיפא יכולה ללכת כסומכוס, מפני שסומכוס מודה בברי וברי, שהמוציא מחבירו עליו הראיה⁽¹⁹⁷⁾, אך קשה לרבה בר רב הונא, דאמר: אין, אמר סומכוס אפילו ברי וברי, אם כן, אמאי ישבע מוכר? הרי "יחלוקן" מיבעי!

ומתרצינן: מודה סומכוס, היכא דאיכא שבועה דאורייתא המוטלת על המוחזק, שלא עושים חלוקה. ומדובר בברייתא באופן דקטעה המוכר לידה של השפחה, ואין הוא

ורקשיא לך [ומה שהיה קשה] שלא צריך לחדש דין זוקקים המטלטלין את הקרקעות לישבע עליהם, שזו משנה במסכת קידושין.

התשובה היא: **איצטריך** [צריכה משנתנו להשמיע] שנשבעים על כסות עבד ועל עומרי שדה. כי סלקא דעתך **אמינא** [היה מקום להגיד]: **כסות עבד** טפל הוא לעבד, ו**כעבד דמי** שאין נשבעים עליו, וכן **עומרי שדה כשדה דמי**.

קא משמע לן שאין הדבר כן.

הגמרא לעיל הביאה ברייתא שמפרטת את הדינים שיש במחליף פרה בחמור וילדה.

ושנינו בברייתא: זה אומר: **איני יודע**, וזה אומר: **איני יודע** — **יחלוקן**.

ומבאר הגמרא: **הא מני?** **סומכוס** היא

בגדול.

לדעת רב נחמן, אין הסיבה מפני שברי ושמא ברי עדיף, אלא מפני שהמוכר מחויב שבועה ואין יכול לישבע, ומתוך שאינו יכול לישבע — משלם. (עיין הערה 166)

יש ראשונים שלמדו מכאן, שהמחויב שבועה על ידי גלגול, ואין יכול לישבע — משלם, שהרי לפי המסקנה אין חיוב לישבע על העבד אלא משום גלגול שבועה, ומכיון שאין יכול לישבע עליו — משלם. (נמוקי יוסף)

ויש ראשונים הסוברים שלא אומרים מתוך שאין יכול לישבע — משלם כשהחיוב לישבע הוא על ידי גלגול שבועה. (עיין הערה 105)

וכתב הריטב"א, שאפשר לומר לדעתם, שרב נחמן מפרש את המשנה כמו רב או שמואל, שלדעתם חיוב השבועה אינו מדין גלגול, ורב נחמן לא חש לקושי רבי הושעיא.

ודעת הגר"א, שמודה רב נחמן שברי ושמא — ברי עדיף אף להוציא ממון, אליבא דסומכוס, ולפי רב נחמן, אפשר להעמיד את הרישא של המשנה כסומכוס, ולא נצטרך לומר שהקונה זכה בגדול משום שהמוכר מחוייב שבועה. (הגבות הגר"א דף ק' ע"א אות א') ועיין הערה 109 שדעת התוספות אינה כן.

197. לדעת רבא, המשנה אומרת אותו דין שאומרת הרישא של הברייתא, שלפי סומכוס המחליף פרה בחמור וילדה, ושניהם טוענים שמא — יחלוקן. הברייתא מוסיפה, שאם שניהם טוענים ברי, אין עושים חלוקה אף לפי סומכוס. וישבע המוכר מפני שהוא מודה במקצת.

ובמקרה ששניהם טוענים שמא, לא מוטלת שבועה על המוכר, לפי שאין נשבעים אלא

[עצי הזית שלי] שקניתי גדלו את הפירות. וזה אומר: ארצי גדלה את הפירות — יחלוקו, מפני שיש לשניהם חלק בפירות הללו.

הגמרא מסבירה, מדוע אין הדין כך במקרה שעשו פחות מרביעית.

היו לשמעון עצי זית בשדהו, ושטף נהר זיתיו ועקרם עם השרשים ונתנם הנהר לתוך שדה ראובן חבירו ונשתרשו שם, ועשו פירות. זה אומר: זיתי שנעקרו גדלו את הפירות. וזה אומר: ארצי גדלה אותם — יחלוקו, מפני שיש לשניהם חלק בהשבחה⁽²⁰⁰⁾.

גמרא:

שנינו במשנתנו: המוכר זיתיו לעצים, ועשו פחות מרביעית לסאה, הרי אלו של בעל הזיתים. עשו רביעית לסאה — יחלוקו.

ודנה הגמרא: היכי דמי [איך מדובר] במשנה?

יכול לומר הילך, כדבא, שתירץ את המשנה באופן זה.⁽¹⁹⁸⁾

מתניתין:

המשנה הקודמת דברה על מקרים שיש לנו ספק על הממוץ, והדין הוא שיחלוקו.

משנה זו מדברת בשני מקרים שדנים בהם דין חלוקה, וסיבת החלוקה אינה משום ספק.

המוכר זיתיו לעצים, ראובן מכר לשמעון עצי זית על מנת ששמעון יקצוץ אותם⁽¹⁹⁹⁾, וישתמש בהם להסקה.

שמעון השהה אותם בקרקע, ובינתיים עשו האילנות פירות.

אם עשו העצים זיתים רעים העושים פחות מרביעית שמן לסאה זתים, הרי אלו של שמעון בעל הזתים.

ואם עשו רביעית לסאה, זה אומר: זיתי

כשהתובע טוען טענת ברי. (עיין הערה 105)

198. בסיפא של הברייתא מדובר באופן שאין כל סיבה — מהסיבות שדנו עליהם בסוגיא — לפטור משבועה.

המוכר לא נפטר משום "הילך", מפני שקטע את יד השפחה, ולא נפטר משום שאין נשבעים על העבדים, משום שרבי מאיר סובר שנשבעים עליהם, ונחלקו עליו חכמים. ולא נפטר משום שאין ההודאה ממין הטענה, מפני שלטענת הלוקח הוא קנה שפחה מעוברת ואז היתה השפחה והעובר גוף אחד, והמוכר מודה באותו גוף. (רש"י ועיין רש"ש)

לדעת רבה בר רב הונא, דין המשנה במחליף פרה בחמור נאמר באופן ששניהם טוענים ברי, ולא חייבה המשנה שבועה, מפני שהמשנה לא מדברת כשקטע את יד השפחה, והרי הוא אומר הילך.

199. אין איסור משום "בל תשחית" לקצוץ עץ זית שלא עושה רובע הקב. (ב"ק צ"א ע"ב)

200. בדין "שטף נהר זיתיו" לא חילקה המשנה בין עשו הזיתים רביעית בין לא עשו, ואפילו אם עשו פחות מרביעית — יחלוקו. (ריטב"א)

הטעם הוא, שהמוכר זתיו לעצים, מוכר אילן

אי דאמר ליה המוכר לקונה כשמכר (201): קוין את העצים **לאלתר**, הרי אז **אפילו** עשו הזיתים **פחות מרביעית**, נמי הם שייכים לבעל הקרקע בלבד (202), שאף העצים לא נמכרו ללוקח אלא לזכות קציצה וההשבחה של העצים אינה שלו!

אי דאמר ליה המוכר לקונה: **כל אימת דבעית קוין**, [כל זמן שתרצה תקצוין] הרי אז **אפילו** עשו העצים **רביעית**, נמי הדין הוא, שהם שייכים לבעל הזיתים, שהרי קבל רשות מפורשת להשאיר את הזתים, ובודאי שהמכירה כוללת גם את ההשבחה שבאה מהקרקע!

ומעמידה הגמרא למתניתין בהכי: **לא צריכא** אלא **דאמר ליה** המוכר **סתמא**, ולא פירש שנותן לו רשות להשאיר את העצים, ומכל מקום, יש לו רשות להשאיר אותם.

לכן, אם עשו העצים **פחות מרביעית**, בודאי כבר מחל לו המוכר עליהם, שעל פחות מרביעית **לא קפדי אינשי**.

ואם עשו **רביעית**, **קפדי אינשי** עליהם,

ומכיון שיכול המוכר לטעון ארצי גדלה, ולא מכרתי לך את כח ההשבחה שבאה מהקרקע, הדין הוא שיחלוקו.

אמר רבי שמעון בן פזי: **ורביעית שאמר** במשנה, אין הכוונה שמסאה זתים יצא רביעית שמן, אלא שהרויח רביעית שמן **הוין** קא-א מן החוצאה שהוציא על המסיקה והסחיטה.

שנינו במשנתנו: **שטף נהר זיתיו** ונתנם לתוך שדה חבירו, זה אומר: זיתי גדלו, וזה אומר: ארצי גדלה — יחלוקו.

אילן שנעקר ממקומו ונשתרש במקום אחר, רואים אותו כנטיעה חדשה ופירותיו אסורים באיסור ערלה, אף שכבר עברו עליו שנות ערלה במקומו הראשון.

ואם נעקר ביחד עם העפר שסביב השרשים, ויכול האילן לחיות עם העפר הזה, ונשתרש בקרקע אחרת, אז אין פירותיו אסורים. [ערלה פ"א מ"ג]

בלשון הגמרא נקרא הדבר "אילנות שנעקרו בגושיהן".

202. לדעת הרמב"ם "המוכר זיתיו לעצים, אם פסק עמו לקוץ מיד. כל הפירות שיעשו, הרי הם לבעל הקרקע". (הלכות שכנים פ"ד הי"א) וכתב האור שמח, שאם פסק עמו לקוץ מיד, גילה דעתו, שאינו מוכר רק שכשיקוץ לא יהיה לו אלא עצים, ובאופן אחר אינו מוכר לו. (חידושי אור שמח על הש"ס)

ודעת הרשב"א, שאין כוונת הגמרא, שאם אמר לו קוץ לאלתר, יהיו כל הפירות לבעל הקרקע, אלא שאף בפחות מרביעית עושים חלוקה כמו ביותר מרביעית, מפני שהפירות יצאו על ידי שניהם. ופשוט לגמרא שאין לומר

שאינו עומד לעשות זתים, לכן לא מקפיד על כמות קטנה. אבל ב"שטף נהר זיתיו" משאיר בעל הקרקע את האילנות בשביל לאכול את פריים, ומקפיד עליהם יותר (פשוט, ועיין ריטב"א, הערה 332).

201. אם התנה בשעת המכירה ואמר לו קוץ לאלתר, אז הגמרא אומרת שיהיו כל הזתים למוכר, אבל אם אחרי המכירה אמר לו כן, לא יהיו כל הפירות של המוכר. (חידושי אור שמח על הש"ס) ועיין הערה הבאה.